

*Lange jas, korte broek, zwarte kousen en lage schoenen met gouden of zilveren gespen*

## Henricus Klauwers, een negentiende- eeuwse dorpspastoor

HANS VAN DER WERELD

Enkele jaren geleden is in de pastorie van de kerk van Onze Lieve Vrouw Geboorte in Rijpwetering een galerij van pastoorsportretten gerealiseerd. Van alle pastoors die sinds de oprichting van de statie/parochie in 1846/1858 hier werkzaam zijn geweest, is daarvoor een representatieve afbeelding achterhaald. Bij één van die opgenomen foto's gaat het niet zozeer om een 'portret', maar om een weergave 'ten voeten uit' van de parochieherder, te weten Henricus Klauwers. Hoewel van deze priester ook een tweetal verschillende portretten aanwezig is, is er bij de galerij voor gekozen om de afbeelding van Klauwers 'van top tot teen' in de reeks op te nemen. Het is namelijk een van de zeer weinige foto's van voormalige pastoors uit het gebied van de tegenwoordige parochie van de H. Franciscus van Assisi, die de gehele persoon weergeeft. Het geeft ons ook de gelegenheid om wat meer te vertellen over het uiterlijk van een negentiende-eeuwse pastoor zoals die zich destijds ook in onze dorpen vertoonde.



*Henricus Klauwers, pastoor van 1846 tot 1888*

### Kleding van geestelijken

De clerus viel in de negentiende en vroege twintigste eeuw sterk op door zijn kleding. Op zichzelf hoorde dat bij de toenmalige maatschappij; beroepen en standen waren toen veel herkenbaarder dan tegenwoordig. Een japon zei: ik ben een dame; klompen en een pet zeiden: ik ben maar heel gewoon. De priesterkleding viel extra op omdat ze de mode - de 'wereld' - niet volgde, maar opzettelijk leek af te wijzen. Tegelijk had ze een zekere signaalfunctie: in geval van nood werd de priester onmiddellijk als zodanig herkend. Met het hanteren van het 'Hollandse pak' sinds de jaren 1920 lijkt de weg naar de onherkenbaarheid te zijn ingeslagen. Het priesterkleed had trekken van een kloosterkleed. Wie dat droeg, bedoelde aan te geven dat hij de 'wereld' had verlaten en 'zich met Jezus Christus had bekleed', een uitdrukking ontleend aan de oude doopliturgie. Priester worden was de belofte van het doopsel letterlijk hernieuwen. Behalve engagement gaf het kleed armoede aan. Gewoonlijk was het ontleend aan de dracht van de armen, het had niets elegants, verhulde de vormen, 'begroef' het lichaam en maakte het anoniem.

De 'ambtskleding' die Henricus Klauwers hier draagt, is niet altijd zo geweest. Tijdens het Provinciaal Concilie in 's-Hertogenbosch in 1865 werd over de priesterkleding nog eens uitgebreid gesproken en vastgelegd werd dat daarbij elke nieuwigheid of ijdelheid achterwege diende te blijven. De toog vormt een predicatie op zich, werd in Frankrijk weleens gezegd. Verscheen ergens een priester, dan zag iedereen dat het hier niet om een gewone burgerman ging en het gesprek paste zich onmiddellijk aan. Het Concilie van Trente (1545-1563) had de priesterkleding met een militair uniform vergeleken en ook dat sloot ieder misverstand uit. Paus Benedictus XIV (1740-1758) herhaalde nog maar eens dat de zwarte toog tot de enkels zoveel als mogelijk gedragen diende te worden. Een onverwachte bijdrage aan de instandhouding hiervan leverde Napoleon, die van mening was dat priesters de soutane moesten dragen. De psycholoog in de Franse keizer begreep dat zelfs een priester die moeite had zich waardig te gedragen, daartoe door zijn kleding werd genoodzaakt. Wie een priester ontmoette, sprong vanzelf in de plooi en 'dwong' deze hetzelfde te doen.

De priestertooeg met zijn schier oneindige reeks knoopjes van hoog boven tot diep beneden, zoals pastoor Klauwers die op bijgaande foto draagt, was verplicht tijdens de diensten en bij de bediening van de sacramenten. Veelal droegen de priesters hun toog van boven enigszins open. Was dat om vrijer te ademen of bij hun binnenzak te kunnen? Traden Hollandse priesters op in het openbaar – in het zuiden gingen ze in toog – dan konden ze volstaan met een 'kort' kostuum, tot midden op het scheenbeen. De kleur was zwart of onbestemd donker. Het collaar, een witlinnen kraagje geslagen om een zwart boordje, was verplicht. Begin twintigste eeuw werd het kraagje van voren een rondlopende strook *guttapercha* of papier, het zogenaamde Leo-boord. Pastoor Klauwers, rond 1875, droeg nog de zwarte bef. In Klauwers' tijd begon de witte das twee, drie keer om de hals geslagen, voor priesters uit de mode te raken, evenals de hoge cilinder op het hoofd. De bisschoppen waren niet erg voor zulke 'wereldlijke' gebruiken, maar de filosofen van het kleinseminarie Hageveld hielden de 'hoge zijden' nog lang in ere. Gewoonlijk droegen priesters de zogenaamde klerikale hoed, die ook tegen het einde van de negentiende eeuw nog voorkwam.

Het negentiende-eeuwse priesterkostuum – lange jas, korte broek, zwarte kousen en lage schoenen met gouden of zilveren gespen – ging terug op de achttiende eeuw. Priesters werden nageroepen met 'Stoker!', 'Harrewicht!', 'Ome Gerrit!' of 'Ome Jezus!'. Al in 1918 berichtte de oud-kapelaan van Rijpwetering (1897-1899) en kerkhistoricus J.C. van der Loos in het dagblad *De Maasbode* dat de Engelse priesterdracht als wandelkostuum ingevoerd ging worden. Overigens vielen niet alleen priesters in het straatbeeld op, ook op bevindelijke protestanten was de wet van het zinkend cultuurgoed van toepassing. In 1824 was besloten dat kerkenraadsleden over het algemeen in het zwart gekleed moesten gaan en tijdens het H. Avondmaal in korte mantel met driekanten steek, de dracht van achttiende-eeuwse regenten, maar vijftig jaar later was deze kledij de 'sombere' dracht van oefenaars der 'fijnen' geworden. Nog na 1930 droegen sommigen van hun predikanten die.

### Schoenen met gespen

Hierboven was reeds sprake van schoenen met gespen. Ook pastoor Klauwers droeg dergelijke schoenversieringen, zoals te zien is op de foto. De vroeg-negentiende-eeuwse aartspriester Johannes van Banning, pastoor te Zoeterwoude, verlangde reeds dat de priesters in de burgerlijke kleding op hun lage schoenen gespen zouden dragen, als vormend vanouds met de korte broek een geheel uit de tijd van Lodewijk XIV. Trouwens, aan deze dracht heeft de Kerk, in haar liefde voor historische traditie, nog heel lang vastgehouden: aan haar kamerheren werden de schoenen met gespen, als behorend tot het kostuum, nog tot in de jaren zestig van de vorige eeuw voorgeschreven. Van een bepaalde vorm van de gespen wordt nergens gesproken. Zij werden zowel rond als vierkant (zie foto) gedragen. Sinds ongeveer 1900 is het dragen van schoenen met gespen onder de priesters van het toenmalige bisdom Haarlem – een enkele slechts uitgezonderd – in onbruik geraakt, niet enkel

buitenshuis, maar ook op het altaar, bij het lezen van de mis. Door sommigen werden daar zelfs pantoffels gebruikt, in borduursel en versiering vaak even smakeloos als onbeholpen.

## Haardracht

Sluitstuk en 'kroon van het koninklijk priesterschap' vormde de zogenaamde kleine tonsuur, symbool van wereldse verzaking: een uitgeschoren cirkel, een rijksdaalder groot, op de kruin. Sommige kloosterorden hadden de grote tonsuur. Hoewel de Kerk anti-pruik was geweest, hadden toch priesters aan die mode meegedaan. In 1842 overleed de laatste pastoor met pruik, Bernardus Henricus van Kokkelink, van 1807 tot 1822 werkzaam te Langeraar. Hij had een witte met batterij bezeten, die op verschillende plaatsen was doorgeknipt. 'Bloemkool met saucijsjes' werd dat wel genoemd. Vanaf begin negentiende eeuw droegen veel priesters een soort pony: van voren één, van achter drie duimen lang. Baarden en snorren waren wereldheren verboden; paters en missionarissen droegen die wel. De wijze waarop priesters zich hadden te presenteren werkte ook door in het vervoermiddel. Nog in 1896 verbood de bisschop in alle steden en dorpen het gebruik van fietsen, die nieuwe vehikels, vélocipèdes genaamd. Maar op het platteland mocht wel worden gefietst, mits de priester in dat opzicht geen baanbreker was.

Zoals hierboven uiteengezet, zal niet alleen de eerste pastoor van de parochie van Rijpwetering zich zo naar buiten toe hebben gepresenteerd. Ook zijn collega's van de andere parochies in de gemeente Alkemade, zijn tijdgenoten Johannes Petrus Görtz, pastoor te Oud Ade, en Jacobus Cornelis van 't Rood, pastoor te Roelofarendsveen, maar ook Bernardus Jacobus van Aarsen en Casparus Adolphus Mols, respectievelijk pastoor in Hoogmade en in Leimuiden – om het maar even bij het gebied van de tegenwoordige Franciscusparochie te houden – zullen zich in een dergelijke uitmontering in hun parochies hebben vertoond. Foto's waarop dat te zien is, zijn schrijver dezes niet bekend. Daarom is de foto ten voeten uit van de Ripse herder Henricus Klauwers dan ook als een bijzondere aan te merken. Die geeft ons een getrouw beeld van een dorpspastoor uit een definitief voltooid verleden tijd, toen de pastoor het nog als een pausje in zijn parochie voor het zeggen had.

## Het leven van Henricus Klauwers

Wie was Henricus Klauwers? Hij was de eerste missionaris van de zelfstandige statie - standplaats van een priester - Rijpwetering, die per 1 oktober 1846 was ontstaan nadat sinds 1666 Oud Ade en Rijpwetering samen één statie vormden. Deze scheiding, die overigens in goede harmonie tussen beide dorpen tot stand kwam, vloeide voort uit de wens die in het bijzonder in Rijpwetering al langer had geleefd.

Henricus Klauwers werd op 22 mei 1812 te Overveen geboren. Hij volbracht zijn studies aan het grootseminarie te Warmond en werd daar op 16 oktober 1836 door mgr. C.L. baron van Wijckerslooth, de wijbisschop van de Hollandse Zending, tot priester gewijd. Na een korte assistentie in Brielle (statie H.H. Martelaren van Gorcum) werd Klauwers tien jaar lang kapelaan in de kerk van Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (bijgenaamd 'Mon Père') aan de Haarlemmerstraat in Leiden.

In 1839 verbonden enige geestelijken in Holland zich tot een vereniging waarin de leden elkaar zouden steunen tot het bereiken van een grotere volmaaktheid en diepere priesterlijke wetenschap. De eerste leden van deze vereniging waren de eerwaarde heren Johannes Baptista Lans, Johannes Hubertus Koemans, Ludovicus Jacobus Hochtin, Johannes Arnoldus Hoefnagels en Henricus Klauwers. De eerste drie zouden later redemptorist worden. Deze zes priesters droegen de H. Maagd Maria een grote liefde toe en stelden reeds in hun tweede bijeenkomst "de vergadering onder de bescherming van de Koningin des Hemels". Ook kozen zij het feest van Onze Lieve Vrouw Boodschap (25 maart) tot het bijzondere beschermfeest van de vergadering, teneinde op die dag meer bijzondere bescherming van Maria in te roepen. Het schijnt dat genoemde eerwaarde heren toen nog niet

dagelijks de rozenkrans baden, want een van hun bepalingen luidde dat elk der leden iedere dag twee tientjes van de rozenkrans zou bidden. Het volgende jaar ging men toch al verder en werd bepaald dat men ter voorbereiding van het beschermfeest een rozenhoedje zou bidden in plaats van de gewone twee of drie tientjes.

Henricus Klauwers werd op 26 september 1846 door de vice-superior van de Hollandse Zending, Innocenzo Ferrieri, op een rijksjaarwedde van driehonderd gulden tot pastoor benoemd in de toen zelfstandig geworden statie Rijpwetering. Toen bij bisschoppelijk besluit van 5 oktober 1858 de statie Rijpwetering werd omgezet in een parochie, werd Klauwers de eerste pastoor van Rijpwetering. Hij heeft zijn gehele verdere priesterleven, bijna tweeënveertig jaar, in Rijpwetering doorgebracht en daarmee is hij de Ripse pastoor met het grootste aantal 'dienstjaren'. Het kwam destijds wel vaker voor dat een pastoor zijn hele leven aan één parochie verbonden bleef, maar de meer dan vier decennia die Henricus Klauwers in Rijpwetering werkte is toch wel als een uitzonderlijk lange periode te beschouwen.



*De Onze Lieve Vrouw Geboorte-kerk aan de Pastoor van der Plaatstraat te Rijpwetering.*

## Bouwpastoor

Niet lang na zijn aantreden en nadat de parochie in zielental gestaag was toegenomen, ontvouwde pastoor Klauwers plannen om te komen tot de bouw van een nieuwe kerk, die het oude bedehuis uit 1667 in de Akkerslootpolder moest vervangen. Hoe groot de moeilijkheden ook waren die zijn streven in de weg stonden, niets scheen in staat zijn plannen te vertragen. Het lukte hem door de milddadigheid van zijn parochianen, maar niet minder door zijn eigen vrijgevigheid - pastoor Klauwers kwam hier met een aanzienlijk fortuin, maar stierf straatarm - een nieuwe kerk te bouwen. Voor het ontwerp tekende de in die dagen bekende architect Th. Molkenboer (1796-1863) uit Leiden. De aanbesteding had plaats op 11 augustus 1858 en de inwijding door de bisschop van Haarlem, mgr. F.J. van Vree, was op 20 september 1860. De totale bouwkosten bedroegen 61.500 gulden, terwijl de combinatie Pieter van der Kamp (timmerman) en Adrianus Verhoog (metselaar) uit Leiden de aannemer was. Volgens machtiging van mgr. G.P. Wilmer, die Van Vree intussen was opgevolgd, wijdde pastoor Klauwers op 2 december 1862 de kruisweg in de kerk in. Op 23 mei 1866 richtte hij in de parochie van Rijpwetering de aartsbroederschap van de H. Familie op.

Door zijn eenvoudig en beminnelijk karakter veroverde Henricus Klauwers aller harten, staat er van hem geschreven. Hij gold als een ware kindervriend, mede door zijn aantrekkelijke en boeiende onderricht waarmee hij uren bezig kon zijn, speciaal wanneer het de voorbereiding tot de eerste Heilige Communie gold. “Des zondags hingen de ouderen aan zijne lippen, wanneer met een geheel eigenaardige welsprekendheid de woorden hentoestroomden”. Verkondigde hij, wat op latere leeftijd dikwijls gebeurde, de lof van Christus of Maria, dan raakte hij vol vuur. “Dan greep hij zijne hoorders aan en dwong hen hem te volgen.” Veel krediet kreeg Klauwers in 1859 toen een cholera-epidemie een zesde deel van zijn parochianen opeiste: van de 618 communicanten stierven er dat jaar 96. Dit raakte hem diep. “Onversaagd trad hij de huizen van de besmetten binnen.” Hij wachtte dan bij de zieken tot hun einde. Vele jaren na zijn dood spraken de Rippers nog altijd vol lof over Henricus Klauwers. In menig huis hing zijn portret aan de wand en sprak men nog lang over het doen en laten van de eerste pastoor van de parochie Rijpwetering.

Op 16 oktober 1861 vierde Klauwers zijn vijftienvijftigjarig priesterschap, op 4 oktober 1871 gevolgd door zijn vijftienvijftigjarig pastoraat in Rijpwetering. Maar toen hij op 19 oktober 1886 zijn gouden priesterfeest mocht gedenken, steeg de jubel van de parochie ten top. Van alle kanten werden de zeilen bijgezet tot een geestdriftige feestviering. Warmonds harmonie kwam naar Rijpwetering en vreugdevuren brandden tot diep in de nacht als een uiting van wat er omging in de harten van de Rijpweteringse katholieken. Twee jaar overleefde Henricus Klauwers deze gedenkwaardige dag, want op 14 juni 1888 overleed hij, nadat hij op 29 mei voor het laatst de mis had gelezen. Zijn begrafenis had plaats op het kerkhof te Rijpwetering op 18 juni. Klauwers laatste kapelaan, Johannes Stephanus van Buchem (1887-1888), tekende de overledene op zijn bidprentje onder meer als volgt: “God zeide tot hem: Ik heb het huis geheiligd dat gij voor Mij hebt gebouwd, om er Mijn naam voor eeuwig te vestigen” (3 Kon 9: 3). Dat huis, waarvan hij de enthousiaste welgeklede bouwpastoor was, staat ook nu nog aan de Rijpwetering te pronken.



*D' oude pastorie tegenover de kerk (foto Annemieke Piek, maart 2014)*

*Geraadpleegde literatuur:*

J.M.M. Leenders - *Zijn dit nu handelwijzen van een herder...!*, Nijmegen 2008

J.C. van der Loos - *'De Parochie van O.L. Vrouw Geboorte te Rijpwetering'*, in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem*, dl. 25 (1900), p. 144-152, Haarlem 1900

J.C. van der Loos - *Over de burgerlijke kleeding der Priesters in het Bisdom Haarlem*, Gouda 1920